

ΤΟΜΕΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Θέμα: Παρουσίαση του εκπαιδευτικού προγράμματος *Forced Silence* που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο συνεργασίας του Τμήμα Εκπαίδευσης του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης (ΕΜΣΤ) και του Πολυδύναμου Κέντρου Προσφύγων Αθήνας του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού

ΠΡΟΛΟΓΟΣ:

Τον Μάιο του 2019, το Τμήμα Εκπαίδευσης του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης (ΕΜΣΤ) και το Πολυδύναμο Κέντρο Προσφύγων που λειτουργεί ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός στην Αθήνα, σχεδίασαν και υλοποίησαν εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τη συμμετοχή μιας ομάδας έφηβων προσφύγων. Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε σε μια σειρά δέκα δίωρων συναντήσεων και αποτελούνταν από δύο μέρη:

Στο πρώτο μέρος παρουσιάστηκαν και συζητήθηκαν δύο έργα του Ρώσου εννοιολογικού καλλιτέχνη Ίλια Καμπακόφ από τη συλλογή του ΕΜΣΤ: *Το πλοίο της ζωής μου*, 1993 και *Ο κύκλος 10 χαρακτήρες*, 1970-1974. Κύριος σκοπός αυτής της φάσης του προγράμματος ήταν οι συμμετέχοντες α) να ανακαλύψουν τους καλλιτεχνικούς τρόπους με τους οποίους ο Καμπακόφ παρουσιάζει διαφορετικές πτυχές της προσωπικότητας του (*Ο κύκλος 10 χαρακτήρες*) και «αφηγείται» διαφορετικές χρονικές περιόδους της ζωής του, σε διάλογο με την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα της εποχής (*Το πλοίο της ζωής μου*), β) να εξοικειωθούν με τα μέσα και τους τρόπους έκφρασης της σύγχρονης τέχνης, και γ) να απολαύσουν αισθητικά τα έργα.

Στο δεύτερο μέρος του προγράμματος οι συμμετέχοντες συζητήσαν σχετικά με στοιχεία του χαρακτήρα τους, αφηγήθηκαν προσωπικές ιστορίες και, εμπνεόμενοι από τα έργα τέχνης με τα οποία είχαν προηγουμένως έρθει σε επαφή, δημιούργησαν το δικό τους ομαδικό έργο. Αν και το έργο τους δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια των συναντήσεων στο πλαίσιο του προγράμματος, οι συμμετέχοντες χρειάστηκε να έχουν πολύωρες συζητήσεις και εκτός αυτών των συναντήσεων, για ανταλλαγή απόψεων και ιδεών καθώς και για να καταλήξουν στο περιεχόμενο και τον τρόπο δημιουργίας του έργου τους. Οι συζητήσεις αυτές γίνονταν είτε στο πλαίσιο μεταξύ τους συναντήσεων που οργάνωναν οι ίδιοι, είτε με τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας και εφαρμογών, όπως το WhatsApp κ.ά.

Μέσα από αυτή την ομαδική και βιωματική δημιουργική διαδικασία φιλοτεχνήθηκε ένα βιβλίο-λεύκωμα, στο οποίο, με τη χρήση του λόγου και της εικόνας, αποτυπώνονται προσωπικά βιώματα, σκέψεις και συναισθήματα που συνδέονται με το ταξίδι της προσφυγιάς και την εμπειρία της εγκατάστασης και προσαρμογής σε ένα νέο κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Ο τίτλος που οι ίδιοι οι έφηβοι-δημιουργοί έδωσαν στο έργο τους, *Forced Silence*, μαρτυρά την ανάγκη τους να λυθεί η σιωπή που νιώθουν ότι τους έχει

επιβληθεί από πολλούς παράγοντες και να μοιραστούν μαζί μας όσα έχουν κρυμμένα μέσα τους.

Όταν το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε, οι συμμετέχοντες παρουσίασαν το έργο τους σε δομές που φιλοξενούν ή απασχολούν δημιουργικά συνομήλικους ή και ενήλικους πρόσφυγες. Κατά τη διάρκεια αυτών των παρουσιάσεων έφηβοι και ενήλικοι με παρόμοιες εμπειρίες, ανησυχίες, όνειρα και προβληματισμούς είχαν την ευκαιρία, με αφορμή την καλλιτεχνική δημιουργία, να συνομιλήσουν, να επικοινωνήσουν, να νιώσουν ότι δεν είναι μόνοι. Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και έκδηλα έντονη συγκίνηση παρακολούθησαν αυτές τις παρουσιάσεις και άνθρωποι που δεν έχουν ανάλογες εμπειρίες.

Η συγκινητική ελικρίνεια και ευαισθησία με την οποία αφηγούνται και εμπιστεύονται στον θεατή-αναγνώστη του *Forced Silence* πολύ προσωπικά βιώματα και συναισθήματα, αλλά και η ανάγκη των εφήβων να ακουστεί η φωνή τους και να μοιραστούν όσα κρύβουν μέσα τους μας παρότρυναν να διαδώσουμε το έργο τους σε όσο το δυνατό ευρύτερο κοινό και να φτάσει η φωνή τους όσο το δυνατό πιο μακριά.

Με αυτό το σκεπτικό, χωρίς να το έχουμε σχεδιάσει από την αρχή του προγράμματος, αποφασίσαμε να δημιουργήσουμε την ηλεκτρονική έκδοση του *Forced Silence*, σε μορφή pdf, και να ετοιμάσουμε το παρόν συνοδευτικό εκπαιδευτικό υλικό, εμπνευσμένο και σχεδιασμένο με αφορμή το πολύ ιδιαίτερο, προσωπικό και εξαιρετικά συγκινητικό αυτό έργο. Στόχος μας είναι η ηλεκτρονική μορφή του *Forced Silence* να φτάσει σε όσο το δυνατό περισσότερους αποδέκτες, κυρίως μαθητές του γυμνασίου και του λυκείου, σε κάθε νέο αλλά και κάθε ηλικίας σύγχρονο συμπολίτη μας.

Σκοπός του συνοδευτικού υλικού είναι να απευθυνθεί στον εκπαιδευτικό που επιθυμεί να ευαισθητοποιήσει τους αυριανούς ενήλικες πολίτες σε ένα τόσο λεπτό θέμα, το προσφυγικό.

Το εκπαιδευτικό υλικό ακολουθεί τις ενότητες του λευκώματος *Forced Silence* και συγκροτείται από:

α) μια σειρά από ερωτήσεις – ερεθίσματα για συζήτηση με σκοπό την καλύτερη κατανόηση και εμπάθυνση στα θέματα που πραγματεύεται το λεύκωμα, και

β) μια σειρά από δραστηριότητες, κυρίως εικαστικές αλλά και γλωσσικές, γνωστικές, παιχνίδια ρόλων κ.ά., μέσα από τις οποίες οι μαθητές θα επεξεργαστούν με περισσότερο δημιουργικό και βιωματικό τρόπο έννοιες και συναισθήματα που σχετίζονται με την εμπειρία της προσφυγιάς.

Ο λόγος των δημιουργιών του λευκώματος, με την αμεσότητα και την ελικρίνεια που τον διακρίνει στην ανάπτυξη των ιδεών και την περιγραφή των συναισθημάτων που οι ίδιοι βιώνουν, αποτελεί πολύτιμη πηγή για την ευαισθητοποίηση και καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των μαθητών. Η επεξεργασία αυτού του πρωτογενούς λόγου μέσω του κριτικού διαλόγου σε συνδυασμό με τις δημιουργικές-βιωματικές δραστηριότητες που προτείνονται ενισχύουν την αίσθηση του ατόμου πέρα από τον εαυτό του, τη βαθύτερη και ουσιαστική κατανόηση συναισθηματικών και ψυχικών καταστάσεων καθώς και συμπεριφορών. Μέσω της καλλιέργεια της ενσυναίσθησης αποσκοπούμε στον αναστοχασμό, επανεξέταση και επανατοποθέτηση απέναντι σε αρνητικές στάσεις, προκαταλήψεις και στερεοτυπικές αντιλήψεις.

Κάποια θέματα για συζήτηση και κάποιες δραστηριότητες, συνιστούμε να δουλεύονται σε ομάδες, ενώ κάποια άλλα στην ολομέλεια. Αυτό όμως που κυρίως συνιστούμε στον εκπαιδευτικό είναι να προσαρμόζει τα παραπάνω ανάλογα με την ηλικία, το γνωστικό υπόβαθρο, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες της τάξης του. Να χρησιμοποιήσει, δηλαδή, την ευελιξία και τη δημιουργικότητά του ώστε το παρόν εκπαιδευτικό υλικό να γίνει όσο το δυνατό πιο ωφέλιμο και ενδιαφέρον για την ομάδα μαθητών του και τον ίδιο.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επεξεργαστεί είτε όλες τις ενότητες είτε να επιλέξει όποιες και όσες μπορούν να ενταχθούν στο ευρύτερο πρόγραμμά του. Επίσης μπορεί να καθορίσει ο ίδιος τη σειρά με την οποία θα τις δουλέψει, όπως και τις διδακτικές ώρες που θα αφιερώσει σε καθεμία από αυτές.

Ιδανικά οι δημιουργικές ασκήσεις μπορούν να γίνουν σε συνεργασία με τον εικαστικό του σχολείου. Τέλος, κρίνουμε ότι θα είναι ωφέλιμη η συνεργασία εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων, εφόσον αυτό είναι εφικτό.

Το *Forced Silence* γράφτηκε από τους δημιουργούς του στα φαρσί και στα αγγλικά. Το μεταφράσαμε στα ελληνικά για να είναι προσβάσιμο στους μαθητές μικρότερης ηλικίας και σε όσους δεν είναι καλά εξοικειωμένοι με την αγγλική γλώσσα. Προσπαθήσαμε η μετάφραση να είναι όσο το δυνατόν πιο «κοντά» στο κείμενο των δημιουργών, παρότι σε κάποια σημεία η διατύπωση μπορεί να μην είναι απόλυτα σωστή. Έτσι όμως διατηρείται πιο άμεσο το ύφος των δημιουργών.

Η λέξη «μετανάστευση» που χρησιμοποιείται στο πρωτότυπο κείμενο είναι γενικός όρος και περιλαμβάνει τόσο τον μετανάστη όσο και τον πρόσφυγα. Είναι σημαντικό οι μαθητές με την έναρξη του προγράμματος να κατανοήσουν τις διαφορές των δύο εννοιών. Για τον λόγο αυτόν, προσθέσαμε μια εισαγωγική ενότητα με σκοπό οι μαθητές να επεξεργαστούν, και να εμβραθύνουν στην έννοια αλλά και την κατάσταση τόσο του μετανάστη όσο και πρόσφυγα.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ:

Αφού παρουσιάσετε στους μαθητές το θέμα του προγράμματος ζητήστε τους (ατομικά) να συγκεντρώσουν λέξεις οι οποίες περιγράφουν τις εμπειρίες ενός πρόσφυγα. Φυλάξτε τον κατάλογο λέξεων που δημιουργήθηκε από τους μαθητές για να ανατρέξετε εκ νέου στο τέλος του προγράμματος.

Συζητήστε στην τάξη τη διαφορά μεταξύ μετανάστη και πρόσφυγα (Μπορείτε να ανατρέξετε στην ιστοσελίδα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες: https://www.unhcr.org/gr/ekpaideutiko_yliko ή στο βιβλίο Πολιτική Παιδεία, Α' Λυκείου, κεφ. 12, σελ. 154-157 ή σε άλλη πηγή).

Παρουσιάστε στους μαθητές το έργο *Forced Silence* και εξηγήστε τους μέσα από ποια διαδικασία δημιουργήθηκε.

Δείξτε το εξώφυλλο στους μαθητές. Ζητήστε τους να το περιγράψουν. Τι σκέψεις και τι συναισθήματα τους προκαλεί;

Μετανάστευση (2 μαθήματα)

Μάθημα 1^ο:

5'

Διαβάστε το κείμενο στην τάξη.

Μικρές ομάδες 3-4 μαθητών

15'

Σε ποιες συνέπειες της μετανάστευσης αναφέρεται το κείμενο που διαβάσατε;

Ποια συναισθήματα του μετανάστη αναφέρονται στο κείμενο;

«Η αστυνομία είναι ο εχθρός σου και ο λαθρέμπορος ο φίλος σου»: συζητήστε για τους ρόλους του αστυνομικού και του λαθρέμπορου. Διακρίνετε το παράδοξο σε αυτή τη φράση; Συζητήστε, σχολιάστε πάνω σε αυτό.

10'

Παρουσιάστε τις απόψεις σας στην ολομέλεια.

Τί σας έκανε μεγαλύτερη εντύπωση σε αυτό το κείμενο; Τί δεν είχατε σκεφτεί πριν το διαβάσετε;

10'

Δημιουργική Άσκηση για το σπίτι

Σε μικρές ομάδες 3-4 μαθητών

Κάθε ομάδα θα επιλέξει, αν υπάρχει, κάποιον συγγενή ή οικογενειακό φίλο που έχει βιώσει την εμπειρία της μετανάστευσης (π.χ. από Μικρά Ασία, Πόντο, Γερμανία, Η.Π.Α. κλπ.). Ζητήστε τους να πάρουν συνεντεύξεις, φωτογραφίες ή βίντεο από τους ανθρώπους αυτούς και να τις παρουσιάσουν στην τάξη. Αν αποφασίσουν να φτιάξουν ένα βίντεο με την συνέντευξη, θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους θέματα όπως, πού θα στήσουν την κάμερα και τον συνεντευξιαζόμενο, πόσοι θα φαίνονται μέσα στο βίντεο, το φόντο που θα υπάρχει, ο φωτισμός αν θα είναι από πλάγια ή από μπροστά. Αν επιλέξουν φωτογραφίες, πώς θα τις παρουσιάσουν μαζί με τα κείμενα της συνέντευξης.

Δώστε στην ομάδα 10 λεπτά για να συζητήσουν τη διαδικασία (επιλογή προσώπου, κτλ.). Το αποτέλεσμα αυτής της δημιουργικής άσκησης προτείνεται να παρουσιαστεί στο τέλος του προγράμματος.

Μάθημα 2^ο:

Ολομέλεια

Οι συναντήσεις συγγενών και φίλων τα Σαββατοκύριακα έχουν αντικατασταθεί από φωνητικές κλήσεις και παλιές φωτογραφίες.

Σε ποιο βαθμό η επικοινωνία μέσω της τεχνολογίας μπορεί να αντικαταστήσει τη φυσική παρουσία και την επικοινωνία που γίνεται με τη ζωντανή παρουσία; Πώς πιστεύετε ότι αλλάζει η συναισθηματική μας κατάσταση όταν μιλάμε με κάποιον από κοντά σε σχέση με την επικοινωνία από απόσταση;

Στο κείμενο «Μετανάστευση» η ιστορία του πρόσφυγα παραλληλίζεται με αυτή των μεταναστευτικών πουλιών. Συζητήστε για τις ομοιότητες και τις διαφορές.

Μπορείτε να ανατρέξετε στο παρακάτω εγχειρίδιο με τίτλο «Ψυχοκοινωνικές διαστάσεις της προσφυγικής συνθήκης», στη σελ. 19:

<https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2019/09/Psychokoinonikes-diastrateis-prosfygikh-syn8hkhs.pdf>

Τί σας έκανε μεγαλύτερη εντύπωση σε αυτό το κείμενο; Τί δεν είχατε σκεφτεί πριν το διαβάσετε;

Προβλήματα (3 μαθήματα)

Προετοιμασία στο σπίτι

Χωρίστε τους μαθητές σε ομάδες των τεσσάρων. Κάθε ομάδα θα αναλάβει από μια ερώτηση. Μπορεί παραπάνω από μία ομάδα, ανάλογα με τον αριθμό των ομάδων που θα σχηματιστούν, να αναλάβουν την ίδια ερώτηση.

Ερωτήσεις:

1. Η πρώτη αποτύπωση της έννοιας του ασύλου στην ιστορία γίνεται στις *Κέτιδες* του Αισχύλου. Ζητήστε από τους μαθητές να βρουν πληροφορίες για τη συγκεκριμένη αρχαία τραγωδία και να αφηγηθούν στην τάξη την υπόθεσή της.
2. Ζητήστε από τους μαθητές να βρουν πληροφορίες για την έννοια του ασύλου μέσα στην ιστορία (αρχαία Ελλάδα, Μεσαίωνα, νεότερη εποχή).
3. Τι προβλέπει σήμερα το ελληνικό Σύνταγμα; (Μπορείτε να ανατρέξετε στο βιβλίο Πολιτική Παιδεία, Α' Λυκείου, σελ 156).

Μάθημα 1^ο:

Ολομέλεια

Παρουσιάστε το υλικό που βρήκατε.

Συζητήστε για την έννοια του ασύλου: τι σημαίνει; Ποιοι το ζητούν; Ποιοι το δικαιούνται;

Διαβάστε το κείμενο στην τάξη.

Μπορείτε να απαριθμήσετε τα προβλήματα του πρόσφυγα που το κείμενο αναφέρει;

Έχετε βρεθεί σε μία ξένη χώρα όπου δεν γνωρίζετε τη γλώσσα; Πώς αισθανθήκατε; Ποια προβλήματα αντιμετωπίσατε;

Το κείμενο αναφέρεται σε «κακές εκπαιδευτικές καταστάσεις»: Τι πιστεύετε ότι εννοούν οι δημιουργοί του *Forced Silence*; Τι προβλήματα πιστεύετε ότι αντιμετωπίζουν στη σχολική τους ζωή;

Εσείς αντιμετωπίζετε παρόμοια προβλήματα;

Μάθημα 2^ο:

Δημιουργικές Ασκήσεις

Ολομέλεια

Προετοιμάστε τους μαθητές για την δημιουργία μιας περφόρμανς.

Με αφορμή την πρόταση «Νιώθεις μια μαριονέτα για τις κυβερνήσεις» χωρίστε την ομάδα σε δύο υποομάδες. Δύο άτομα θα καταγράψουν σε βίντεο ή φωτογραφικά την περφόρμανς. Οι μαθητές της μίας υποομάδας θα παριστάνουν τις μαριονέτες, ενώ τα μέλη της δεύτερης υποομάδας θα μετακινούν τις μαριονέτες σε διάφορες θέσεις και στάσεις βασισμένοι στο κείμενο που διαβάσατε.

Στη συνέχεια παρακολουθήστε το βίντεο/φωτογραφίες και συζητήστε πάνω στην εμπειρία της όλης βιωματικής διαδικασίας.

Μάθημα 3^ο:

Ολομέλεια και μικρές ομάδες 3-4 μαθητών – Συνιστούμε τη βοήθεια του εικαστικού
Ζητήστε από τους μαθητές να δημιουργήσουν ένα σενάριο βασισμένο στο κείμενο *Προβλήματα*, με σκοπό να δημιουργήσουν ένα σύντομο animation (προτεινόμενη τεχνική stop motion)¹. Στη συνέχεια οι μαθητές θα χωριστούν σε μικρές ομάδες 3 - 4 ατόμων όπου θα αναλάβουν να υλοποιήσουν διαφορετικά στοιχεία του animation (χαρακτήρες, ήχους, σκηνικά, κτλ.).

Εναλλακτικά με το σενάριό τους μπορούν να δημιουργήσουν ένα κόμικ.

¹ Προτείνουμε τη χρήση ενός δωρεάν προγράμματος που μπορείτε να κατεβάσετε στο κινητό σας τηλέφωνο.

Ρατσισμός (3 μαθήματα)

Μάθημα 1^ο:

5'

Διαβάστε το κείμενο στην τάξη.

Ολομέλεια

Στην αρχή το κείμενο μιλά γενικά για τον έκδηλο ρατσισμό. Στη συνέχεια αναφέρεται σε συμπεριφορές όπως ένα περιφρονητικό βλέμμα ή ένα μορφασμό, απόσταση, κτλ. Μπορείτε να αναφέρετε άλλα παραδείγματα τέτοιων συμπεριφορών; Αυτές οι αυθόρμητες συμπεριφορές πιστεύετε ότι προκύπτουν από ρατσιστικές αντιλήψεις;

«...ή για έναν έφηβο στο πρώτο έτος του σχολείου του: Γέλια, ψίθυροι, μοναξιά στα διαλείμματα, διαφοροποιήσεις, φόβοι, όλα αυτά σημαίνουν ρατσισμό που είναι ξεχωριστός σε κάθε είδους φυλή».

Το παραπάνω απόσπασμα μιλάει για τον ρατσισμό που νιώθει ένα προσφυγόπουλο στο σχολείο.

Θα μπορούσαν και μαθητές που δεν είναι πρόσφυγες να δεχθούν παρόμοιες συμπεριφορές;

Πιστεύετε ότι ρατσιστικές συμπεριφορές μπορεί να συμβαίνουν και στο δικό σας σχολείο;

Άσκηση για το σπίτι

Δημιουργικές Ασκήσεις

Παρατηρήστε εάν στην τηλεόραση, το ραδιόφωνο, το ιντερνετ ή/και σε περιοδικά μεταφέρονται μηνύματα με ρατσιστικές αντιλήψεις. Φέρτε τα στην τάξη στο επόμενο μάθημα και συζητήστε τα.

Μάθημα 2^ο:

Μικρές ομάδες 3-4 μαθητών

Αναζητήστε τον ορισμό της λέξης «ρατσισμός» σε κάποιο λεξικό ή σχολικό βιβλίο.

Στη συνέχεια συγκρίνετε το ορισμό που βρήκατε με αυτά που λέει το κείμενο.

Εσείς πώς αντιλαμβάνεστε τον ρατσισμό; Έχετε βρεθεί μπροστά σε ρατσιστικές συμπεριφορές στα ΜΜΜ, στη γειτονιά; Έχετε αισθανθεί να σας φέρονται «ρατσιστικά»;

Συζητήστε για τα μηνύματα που βρήκατε στην τηλεόραση, το ραδιόφωνο, το ιντερνετ ή/και σε περιοδικά.

Πού οφείλεται η ύπαρξη ρατσισμού σύμφωνα με το κείμενο;

Ολομέλεια

Στο κείμενο αναφέρεται ότι η έλλειψη κατανόησης των διαφορών μεταξύ των ανθρώπων και των πολιτισμών οδηγεί στην αντίληψη ότι κάποιος είναι ανώτερος από άλλους. Αναπτύξτε τις απόψεις σας. Τι μπορεί να γίνει;

Άσκηση για το σπίτι

Δημιουργικές Ασκήσεις

Ανακαλύψτε ίχνη βίας στην πόλη που ζείτε, στο σχολείο ή τη γειτονιά σας, κ.α. Καταγράψτε τα φωτογραφικά ή/και με βίντεο.

Μάθημα 3^ο:

Δημιουργικές Ασκήσεις

Μικρές ομάδες 3-5 μαθητών ή ολομέλεια

Ζητήστε από τους μαθητές να αξιοποιήσουν το καταγεγραμμένο υλικό για να δημιουργήσουν ένα εικαστικό έργο. Στη συνέχεια μπορούν να το παρουσιάσουν στην τάξη.

Βιασμός

5'

Διαβάστε το κείμενο στην τάξη.

5'

Μικρές ομάδες 3-4 μαθητών

15'

Σχολιάστε τον ορισμό της έννοιας του βιασμού όπως περιγράφεται στο κείμενο.

Ποιες επιπτώσεις του αναφέρει;

Πώς αισθάνεται ένα άτομο μετά από ένα γεγονός που το βιώνει ως βιασμό;

«Η υποχρεωτική μετανάστευση είναι ένα είδος βιασμού»: συμφωνείτε; Δικαιολογείτε την άποψή σας.

Παρουσιάστε τις απόψεις σας στην ολομέλεια.

Βία

20'

Φέρτε κάποιο λεξικό στην τάξη ή ζητήστε από τους μαθητές να φέρουν κάποιο λεξικό και βρείτε τον ορισμό της λέξης «βία». Συζητήστε πάνω σε αυτό.

Ολομέλεια

Διαβάστε το κείμενο στην τάξη.

Με ποιον τρόπο οι πρόσφυγες έχουν βιώσει βία, σύμφωνα με το κείμενο; Πώς πιστεύετε ότι η βία που έχει βιώσει ένα άτομο μπορεί να επηρεάσει τη ψυχολογία και τη συμπεριφορά του;

25'

Δημιουργική Άσκηση

Ολομέλεια

Ζητήστε από τον κάθε μαθητή να καταγράψει, ανώνυμα, σε ένα χαρτί μία μορφή βίας.

Συγκεντρώστε το υλικό, διαβάστε το στην τάξη.

Στη συνέχεια ζητήστε τους να διατυπώσουν τις απόψεις τους και τα συναισθήματά τους για τις διαφορετικές μορφές βίας που κατέγραψαν.

Ευχή

5'

Διαβάστε το κείμενο στην τάξη.

5'

Μικρές ομάδες 3-4 μαθητών ή ολομέλεια

15'

Ποιο ιδιαίτερο νόημα έχει η λέξη ευχή για έναν πρόσφυγα;

Πώς εσείς καταλαβαίνετε τις λέξεις «ευχή» και «ελπίδα»;

Σύμφωνα με το κείμενο η ευχή και η ελπίδα είναι δύο πράγματα που κανείς δεν μπορεί να σου τα πάρει. Πώς κατανοείτε αυτή τη φράση; Συμφωνείτε;

«Είναι σαν να υπάρχουν και να μην υπάρχουν, να θέλεις και να μην φθάνεις, να παραμένεις και να φεύγεις. Είναι πολύ κοντά και εύκολο, και είναι μακριά και δύσκολο». Πώς κατανοείτε αυτή τη φράση;

20'

Δημιουργική Άσκηση

Ζητήστε από κάθε μαθητή να δημιουργήσει τη δική του καρτ-ποστάλ και να γράψει κάτι που εύχεται να καταφέρει στο μέλλον. Αν επιθυμούν, μπορούν να τη στείλουν σε κάποιο φίλο/φίλη.

Αν μετά από χρόνια καταστεί εφικτή μία συνάντηση, θα μπορούσε ο παραλήπτης να δείξει την καρτ-ποστάλ στον/στην αποστολέα για να γίνει μία συζήτηση πάνω στην ευχή που είχε διατυπωθεί.

Αναμνήσεις (2 μαθήματα)

Μάθημα 1^ο

Ολομέλεια

Δημιουργική άσκηση

Καθοδηγούμενος διαλογισμός: πείτε στους μαθητές ότι θα κάνετε μια άσκηση που απαιτεί να κλείσουν τα μάτια τους, να ακολουθήσουν τις οδηγίες σας και πρέπει να υπάρχει σιωπή. Θα κάνετε ερωτήσεις για να τους καθοδηγήσετε και μπορούν να απαντήσουν σε αυτά που βρίσκονται στο μυαλό τους. (Για να είναι αποτελεσματικό αυτό, πρέπει να μιλάτε με ομοιόμορφο τόνο και να κάνετε μικρά διαλείμματα 2-3 δευτερολέπτων μεταξύ κάθε πρότασης).

«Θέλω να κλείσεις τα μάτια σου. Πάρτε μερικές αργές αναπνοές. Νιώστε τον αέρα να μπαίνει και να βγαίνει από τους πνεύμονές σας. Τώρα, προσπαθήστε να σκεφτείτε μια ανάμνηση από το παρελθόν σας. Μια μνήμη που έχει σημασία για εσάς. Αφιερώστε λίγο χρόνο για να τη θυμηθείτε καλά. Που είσαι? Είναι πρωί, μεσημέρι, βράδυ; Ποιος άλλος είναι εκεί? Τι λέγεται, τι γίνεται; Υπάρχουν άλλοι θόρυβοι ή μουσική; Μήπως με τα χέρια αγγίζετε κάτι, μπορείτε να θυμηθείτε ένα άγγιγμα; Υπάρχει μυρωδιά; Μπορείς να το μυρίσεις τώρα; Πώς νιώθεις σε αυτήν τη μνήμη; Υπάρχει κάτι που θυμάσαι τώρα που δεν το θυμήθηκες προηγουμένως; Τώρα αργά, επιστρέψτε σε αυτό το δωμάτιο και όταν είστε έτοιμοι, ανοίξτε τα μάτια σας».

Μάθημα 2^ο

5'

Διαβάστε το κείμενο στην τάξη.

15'

Μικρές ομάδες 3-4 μαθητών

«Οι αναμνήσεις είναι σαν ολόκληρες ταινίες που παίζουν στο μυαλό σου, ενεργοποιούνται από μια λεπτομέρεια, έναν ήχο ή μια αφή. Μερικοί άνθρωποι ζουν μόνο σε αυτές τις ταινίες»: πώς κατανοείτε αυτή τη φράση; Σχολιάστε την.

«Οι πικρές μνήμες είναι περισσότερο αισθητές»: συμφωνείτε; έχετε τέτοιες μνήμες; Μπορείτε να τις μοιραστείτε με τους συμμαθητές σας;

«Κάποιες αναμνήσεις θα αλλάξουν από γλυκό σε πικρό»: έχετε παραδείγματα τέτοιων αναμνήσεων;

10'

Ολομέλεια

Παρουσιάστε τις απόψεις σας στην ολομέλεια.

15'

Δημιουργική Άσκηση

Φέρτε στο μυαλό σας μια ανάμνηση που θα θέλατε να τροποποιήσετε και ζωγραφίστε την αλλαγή. Εάν δεν υπάρχει χρόνος να ολοκληρωθεί η άσκηση στην τάξη, ζητήστε από τους μαθητές να την ολοκληρώσουν στο σπίτι.

Κατάθλιψη (2 μαθήματα)

Μάθημα 1^ο

Δημιουργική Άσκηση

Ολομέλεια

Βάλτε ένα μεγάλο χαρτί του μέτρου σε έναν τοίχο στην τάξη. Ζητήστε έναν εθελοντή, που θα ζωγραφίσει το σχήμα ενός ανθρώπου σε αυτό (σε πραγματικό μέγεθος). Στην συνέχεια ο εθελοντής θα σημειώνει. Ζητήστε από τους μαθητές να πούνε τα προβλήματα που συναντά ένας πρόσφυγας στην πορεία και στη διαμονή του εδώ, και ο εθελοντής τα σημειώνει έξω από το σχήμα του ανθρώπου. Στη συνέχεια, ζητήστε από τους μαθητές να πούνε τα συναισθήματα που μπορεί τα προβλήματα να προκαλούν. Αυτά σημειώνονται μέσα στο σχήμα του ανθρώπου.

Τώρα, μία/ένας εθελόντρια/ής θα διαβάσει δυνατά το κείμενο. Βρείτε μαζί τις λέξεις που περιγράφουν συναισθήματα και δείτε τα σε σχέση με αυτά που είναι μέσα στο σχήμα – διαφορές, ομοιότητες, κτλ.

Τώρα, θα κάνετε τις ακόλουθες ερωτήσεις (ή και άλλα αν έχετε), και αν η απάντηση είναι ναι, τότε ο μαθητής έρχεται κοντά στη ζωγραφιά, αν όχι, πάει μακριά – ανάλογα με το πόσο συμφωνεί. Να θυμηθείτε να ρωτήσετε κάθε φορά 2-3 μαθητές γιατί επιλέξαν να σταθούν εκεί που στέκονται – είναι ωραίο αν μπορεί η άσκηση να γίνει αφορμή για συζήτηση ανάμεσα στους μαθητές, οπότε αφήστε να ανοιχτεί η συζήτηση.

Αν συμφωνούν οι μαθητές να καθίσουν κοντά στην εικόνα, αν διαφωνούν να καθίσουν μακριά.

- Έχω αισθανθεί όπως ο άνθρωπος
- Όλοι οι πρόσφυγες νιώθουν έτσι
- κάποιος αν θέλει μπορεί να μην νιώθει έτσι
- κάποιος αν θέλει μπορεί να σταματήσει να νιώθει έτσι
- θα ήθελα να βοηθήσω κάποιον που νιώθει έτσι
- Μπορώ να βοηθήσω κάποιον που νιώθει έτσι
- “Η καλύτερη βοήθεια είναι να μην αφήνεις ένα άτομο να αισθάνεται μόνο του”

Μάθημα 2^ο

Ολομέλεια

10'

Φέρτε κάποιο λεξικό στην τάξη ή ζητήστε από τους μαθητές να βρουν από κάποιο λεξικό ή άλλη πηγή τον ορισμό της λέξης «κατάθλιψη».

Πώς συνδέεται αυτή η έννοια με την αίσθηση της «κόπωσης», της «απάθειας» και της «απογοήτευσης» που αναφέρει το κείμενο;

5'

Διαβάστε το κείμενο στην τάξη.

10'

Η ανάμνηση των όμορφων στιγμών προκαλεί πολλές φορές κατάθλιψη: πώς κατανοείτε αυτή τη φράση; Σας έχει συμβεί ποτέ μια όμορφη ανάμνηση να σας προκαλέσει μελαγχολία;

Τι προκαλεί κατάθλιψη σε έναν πρόσφυγα, σύμφωνα με το κείμενο;

20'

Μικρές ομάδες 3-4 μαθητών

Δείτε τη φωτογραφία της εγκατάστασης *Το Κουτσό*, 1974 του Βλάση Κανιάρη².

² Το *Κουτσό* είναι ένα από τα σημαντικότερα έργα της ενότητας *Μετανάστες* του Βλάση Κανιάρη. Στα τετράγωνα του παιχνιδιού «κουτσό», που είναι σχεδιασμένο με κιμωλία στο δάπεδο, αντί για αριθμούς διαβάζουμε λέξεις της γερμανικής γλώσσας που σχετίζονται με τους μηχανισμούς της μεταναστευτικής πολιτικής και τα στάδια ένταξης του «φιλοξενούμενου» εργάτη στην κοινωνία και το εργατικό δυναμικό της Γερμανίας.

Γύρω από το κουτσό -ένα παιχνίδι που απαιτεί ισορροπία και προσεκτικό βήμα με το ένα πόδι- τα ακέφαλα, με φθαρμένα ρούχα και παπούτσια ανδρείκελα του Κανιάρη, υποβάλλουν με τη γλώσσα του σώματος τη συναισθηματική κατάσταση και τη θέση του εκπατρισμένου στην ξένη κοινωνία. Πολύτιμη συντροφιά και στήριγμα καθημιάς από τις φιγούρες δείχνει να είναι η βαλίτσα, οι ψυχολογικές και πολιτισμικές αποσκευές που κουβαλούν.

«είσαι παιχνίδι για τις κυβερνήσεις»: Σκεφτείτε πάνω σε αυτή τη φράση.

Τι κοινό βρίσκεται ανάμεσα σε αυτή τη φράση και την εγκατάσταση *Το κουτσό*, 1974 του Βλάση Κανιάρη;

Συμφωνείτε με την άποψη ότι ένας πρόσφυγας μπορεί να νιώθει σαν παιχνίδι για τις κυβερνήσεις; Εξηγήστε στους μαθητές πώς αλλάζει η πολιτική απέναντι στους πρόσφυγες ανάλογα με τις κυβερνήσεις, την εποχή και τη χώρα.

Δημιουργικές Ασκήσεις – Εργασία για το Σπίτι

Τι χρώμα φαντάζεστε ότι έχει η κατάθλιψη; Τι σχήμα; Από τι υλικό θα μπορούσε να είναι φτιαγμένη;

Χρησιμοποιώντας τα παραπάνω χαρακτηριστικά κατασκευάστε ή ζωγραφίστε το δικό σας έργο τέχνης.

Ή

Ζωγραφίστε σε ένα χαρτί κάποια ευχάριστη ανάμνηση. Πάνω στην ίδια ζωγραφιά κάντε μια δεύτερη, τρίτη κ.ο.κ. ευχάριστη ανάμνηση και επαναλάβετε έως ότου το χαρτί φθαρεί από την επαναχρησιμοποίηση.

Προτεινόμενα υλικά: Μαρκαδόροι σε απλό χαρτί.

Μοναξιά

25'

Διαβάστε το κείμενο στην τάξη.

Ολομέλεια

Για ποιους λόγους μπορεί να αισθάνεται μοναξιά ένας πρόσφυγας, σύμφωνα με το κείμενο;

Ποιες «φυσικές» και «ψυχολογικές» συνέπειες πιστεύετε ότι προκαλούνται από το συναίσθημα της μοναξιάς;

Πώς αποτυπώνεται το αίσθημα της μοναξιάς στις φωτογραφίες της αντίστοιχης ενότητας;
Πώς θα το αποτυπώνατε εσείς;

20'

Δημιουργική Άσκηση

Ζητήστε από μια ομάδα μαθητών (περίπου τα 2/3 της τάξης) να δημιουργήσουν έναν μεγάλο κύκλο.

Οι υπόλοιποι θα σταθούν έξω από τον κύκλο για ένα μικρό χρονικό διάστημα. Στη συνέχεια θα προσπαθήσουν να γίνουν και οι ίδιοι μέρος του κύκλου.

Κάποιοι μαθητές θα το επιτρέπουν, κάποιοι άλλοι όχι.

Θα ακολουθήσει συζήτηση σχετικά με τα συναισθήματα που προκύπτουν από αυτή τη διαδικασία.

Γενικά θέματα για συζήτηση

Όπως είχατε κάνει και στην εισαγωγική συνάντηση, ζητήστε από τους μαθητές να γράψουν λέξεις οι οποίες περιγράφουν τις εμπειρίες ενός πρόσφυγα. Στη συνέχεια, ανατρέξτε στις λέξεις που συγκεντρώσατε όταν ξεκινήσατε να δουλεύετε αυτό το πρόγραμμα. Τι αλλαγές παρατηρείτε;

Έχει βοηθήσει το έργο Forced Silence να κατανοήσετε καλύτερα την ζωή και τις δυσκολίες ενός νέου πρόσφυγα; Πιστεύετε πως η τέχνη μπορεί να μας βοηθήσει στην κατανόηση θεμάτων της εποχής μας; Με ποιον τρόπο;

Αν μπορούσαν να δοθούν οι προτάσεις σας σε κάποιον υψηλά ιστάμενο, ποιες θα ήταν για την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου;

Οι κοινωνικές ανισότητες αποτελούν γνωρίσματα κάθε κοινωνίας. Αποδίδονται σε κοινωνικούς και όχι ατομικούς παράγοντες. Ποιες οι σκέψεις σας σχετικά με την κοινωνική ανισότητα και τον αποκλεισμό; Αναφερθείτε σε μορφές σημερινής κοινωνικής ανισότητας.